

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ МИСЛИВСТВА В УКРАЇНІ

Мисливство – один з найдавніших видів користування тваринним світом, який не втратив свого значення й сьогодні. Зараз воно набуло більш спортивного напрямку й розглядається як вид рекреації, активного відпочинку і спосіб спілкування з природою. Разом із тим мисливство залишається одним з видів діяльності, що забезпечує отримання засобів для існування людини й товарної продукції для мисливського господарства.

Конституцією України (ст.13) кожному громадянину надається право користуватися природними об'єктами власності Українського народу згідно з чинним законодавством. Чинне екологічне законодавство розрізняє природокористування загальне і спеціальне. Для спеціального використання природних ресурсів громадянам, підприємствам, установам та організаціям надаються у володіння, користування або оренду природні ресурси на підставі спеціальних дозволів, зареєстрованих у встановленому порядку, за плату для здійснення вироб-

ничої та іншої діяльності, а у випадках, передбачених законодавством, – на пільгових умовах. Спеціальне природокористування, за загальним правилом, пов'язано із закріпленням відповідних природних ресурсів за конкретними природокористувачами [4, с. 70, 71].

Законом України «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 р., № 2894-III першим серед видів спеціального використання об'єктів тваринного світу визначено мисливство, яке здійснюється шляхом добування диких звірів та птахів, які перебувають у стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах у межах мисливських угідь і які можуть бути об'єктами полювання [7; 2002. – № 2. – Ст. 47].

Вітчизняними правознавцями дослідженням у сфері правової регламентації мисливства приділяється значна увага. Крім монографій, наукових статей тощо створено значну кількість мисливськознавчої спеціальної літератури, що має велику наукову й практичну значимість для право-

вого регулювання мисливства. Разом з тим, треба підкреслити, що сучасні наукові напрацювання в більшості порушують питання адміністративно-правової охорони тваринного світу та юридичної відповідальності. Однак і донині бракує комплексного монографічного дослідження, яке було б присвячено проблемам однієї з найважливіших (в екології) галузі народного господарства – мисливству і яке ґрунтувалося б на засадах нового законодавства України з урахуванням екологічних пріоритетів у розвитку суспільства, міжнародних норм і стандартів у взаємодії українського суспільства з живою природою. Це й обумовило звернення автора даної статті до вивчення цього питання.

Окремі науковці звертали увагу на вивчення проблем удосконалення використання об'єктів тваринного світу. Так, П.В. Тихий визначив мисливство як урегульовану законом діяльність, що полягає у намаганні добування (кваліфікуюча ознака) й самому добуванні окремих видів ссавців і птахів, які в установленому законом порядку віднесені до категорії мисливських (мають позитивну економічну цінність), а також які перебувають у стані природної волі, і що здійснюється: (а) для задоволення матеріальних (економічних) потреб громадян та народного господарства;

(б) тільки в межах спеціально визначених територій (мисливських угіддя) та в чітко встановлений період часу (мисливський сезон); (в) лише регламентованими способами й за допомогою дозволенних знарядь (мисливська вогнепальна й холодна металева зброя); (г) виключно фізичними особами, спеціальна фауністична правосуб'єктність яких повинна бути підтверджена відповідними документами (мисливський квиток, карта обліку добутої дичини й картка порушень правил полювання) і які мають право на добування диких тварин, наявність чого засвідчується спеціальним дозволом (ліцензія, відстрільна картка), що видається виключно користувачами мисливських угідь [8, с. 89-91].

М.П. Волик аргументував висновки про конституційність полювання – спеціального використання об'єктів тваринного світу [3, с. 6]. На нашу думку, більш коректним відповідно до чинного законодавства є визначення, що право мисливства як першого із видів спеціального використання тваринного світу є правом конституційним. Це дає підстави вважати його одним з основних, найбільш поширених і значущих видів користування тваринним світом, а значить, і таким, здійснення якого зумовлює більш детальну правову регламентацію порівняно з іншими видами.

Необхідність правового регулювання відносин мисливства сьогодні є гострою проблемою не лише з точки зору реалізації права на цей вид використання об'єктів тваринного світу. В останні 15-20 років держава не має жодної наукової програми, яка б стосувалася проблеми зміни ареалів і чисельності копитних (благородного оленя, лося, козулі європейської, муфлона, зубра), хутрових видів, не тільки завдяки флуктуації (коливанню) популяційних чинників, а у зв'язку з господарською діяльністю користувачів мисливських угідь. Бракує також математичного аналізу показників як абсолютного, так і відносного обліків [2, с. 134-136]. Ось чому забезпечення права на мисливство нерозривно пов'язано із завданням удосконалення системи правових гарантій охорони і збереження живої природи й забезпечення екологічної безпеки.

Досвід іноземних держав, зокрема, низки країн Європи, свідчить про досить широке застосування практики законодавчого врегулювання мисливства. Так, основним законом, що регламентує полювання й ведіння мисливського господарства у Франції є Закон про мисливство від 26 липня 2000 р.; у Польщі діє закон «Мисливське право» від 13 жовтня 1995 р.; в Болгарії – закон «Про мисливство й захист

дичини» від 2 серпня 2002 р.; в Германії – Федеральний мисливський закон від 29 листопада 1952 р. Аналогічні закони прийняті також у Японії та інших країнах світу. У 2007 р. внесено на розгляд Думи проект Федерального закону «Про мисливство й мисливське господарство» в Російській Федерації.

Сучасне українське законодавство містить детальне правове регулювання мисливства як виду спеціального використання тваринного світу. Важливим є те, що з прийняттям Закону України «Про мисливське господарство та полювання» від 22 лютого 2000 р., №1478-III правова регламентація існуючих у галузі мисливства суспільних відносин уперше в історії України ґрунтується на відповідному спеціальному законі, яким визначено правові, економічні й організаційні засади діяльності юридичних і фізичних осіб у галузі мисливського господарства й полювання, забезпечено рівні права всім користувачам мисливських угідь у взаємовідносинах з органами державної влади щодо ведіння мисливського господарства, організації охорони, використання й відтворення тваринного світу [7; 2000. – № 12. – Ст. 442].

Необхідність поступової реалізації на практиці вимог законодавства про використання мисливських тварин ставить перед

державою завдання вдосконалення системи правових гарантій охорони і збереження живої природи, правового регулювання цих відносин і правозастосовчої практики [3, с. 3]. А це, у свою чергу, викликає необхідність внесення змін у чинне законодавство.

З моменту прийняття зазначеного Закону до нього внесено зміни й доповнення Законами України від 7 лютого 2002 р., №3053-III [1; 2002. – № 29. – Ст. 198], від 15 травня 2003 р., №762-IV [1; 2003. – № 30. – Ст. 247], від 11 липня 2003 р., №1122-IV [1; 2004. – № 7. – Ст. 58], від 20 квітня 2004 р., №1695-IV [1; 2004. – № 32. – Ст. 391].

На розгляд Верховної Ради України подано низку законопроектів, якими передбачається внесення змін до чинного Закону України «Про мисливське господарство та полювання» з метою сприяння раціональному використанню й відтворенню мисливських тварин, удосконалення державного контролю й запобігання зловживанням у сфері мисливського господарства й полювання, розширення повноважень органів місцевого самоврядування в цій галузі та ін.

Отже, сучасний рівень правового регламентування мисливства в Україні в цілому забезпечує потреби суспільства в окресленні правових, економічних та організаційних засад діяльності в

цій царині суспільних відносин і наближається до вимог, прийнятих у всьому цивілізованому світі.

Водночас існуюче законодавство про мисливство не є досконалим і, вважаємо, потребує змін. Треба також зауважити, що деякі його суттєві положення не виконуються. На думку окремих юристів-екологів, це породжує потребу у відповідних наукових дослідженнях, за допомогою яких мають бути визначені шляхи й засоби і способи вирішення існуючих і постійно виникаючих екологічних і соціальних проблем [3, с. 3].

Якщо порівняти положення Закону України «Про мисливське господарство та полювання» (далі – Закон) з проектом Федерального закону РФ «Про мисливство й мисливське господарство», які складаються з 7-ми розділів, що майже співпадають за назвами, то цілком очевидною є їх схожість за змістом і структурою. Проте український Закон містить майже вдвічі більше статей, що свідчить про детальнішу правову регламентацію суспільних відносин в Україні в царині мисливства. Однак вбачається, що в ньому деякі питання залишилися поза увагою законодавця, а тому потребують відповідного врегулювання. До них можна віднести розширення завдань Закону, визначених у його преамбулі, передбачивши збереження

біологічного розмаїття екологічних систем і забезпечення рівних прав не лише всім користувачам мисливських угідь, а й мисливцям, а також дотримання національних мисливських традицій.

У ст. 1 цього Закону не розкрито значення терміна «мисливець», а поняття «полювання» тлумачиться як дії людини, спрямовані на вистежування, переслідування з метою добування і саме добування (відстріл, відлов) мисливських тварин, що перебувають у стані природної волі або тримаються в напіввільних умовах.

Відповідно до ст. 12 Закону право на полювання в межах призначених для цього мисливських угідь мають громадяни України, які досягли 18-річного віку, одержали в установленому порядку дозвіл на добування мисливських тварин та інші документи, що засвідчують це право. Полювання з використанням вогнепальної мисливської зброї дозволяється лише особам, які в установленому порядку одержали дозвіл органу внутрішніх справ на право користування цією зброєю. Статтею 13 регламентовано здійснення полювання іноземцями.

До полювання прирівнюється: (а) перебування осіб у межах мисливських угідь, у тому числі на польових і лісових дорогах (крім доріг загального користування), з будь-якою стрілецькою зброєю

або з капканами та іншими знаряддями добування звірів і птахів, або з собаками мисливських порід чи ловчими звірами й птахами, або з продукцією полювання, а також (б) перебування осіб на дорогах загального користування з продукцією полювання або з будь-якою зібраною розчохленою стрілецькою зброєю.

У процесі аналізу вказаних положень Закону, виникають запитання:

– яка причина того, що, практикуючи термін «полювання», законодавець говорить про дії людини, а зазначаючи, що саме прирівнюється до полювання, – про дії осіб;

– чи відносить законодавець людину, зазначену в ст. 1, та осіб, указаних у ч. 3 ст. 12, до мисливців;

– чи вважається мисливцем особа, яка має право на полювання згідно з частинами 1 і 2 ст. 12 за умови, що вона не здійснює дій, які за ст. 1 є полюванням або які за ч. 3 ст. 12 прирівнюються до нього;

– чи вважається мисливцем особа, яка не має права на полювання згідно з частинами 1 і 2 ст. 12, але здійснює дії, які за ст. 1 є полюванням або відповідно до ч. 3 ст. 12 прирівнюються до нього;

– чи вважається мисливцем особа, яка здійснює дії, які відповідно до ст. 20 кваліфікуються як

незаконне полювання;

– чи прирівнюється до полювання перебування осіб з продукцією полювання або з будь-якою зібраною розчохленою стрілецькою зброєю на будь-яких дорогах загального користування чи лише в межах мисливських угідь;

– чи можуть полювати на території України особи без громадянства і на підставі яких документів?

У Законі досить детально вписано (а) заборони щодо полювання, (б) які дії кваліфікуються як незаконне полювання і (в) за які дії наступає юридична відповідальність.

За адміністративно-правовими актами одним із заходів охорони тваринного світу є боротьба з браконьєрством. Під цим поняттям мається на увазі незаконне полювання в заборонений час у недозволених місцях і забороненими знаряддями та способами [6, с. 222-227].

З урахуванням цього трактування дії, що за Законом кваліфікуються як незаконне полювання, слід вважати браконьєрством. Однак законодавчого тлумачення цей термін не має. Як вбачається, використання й визначення категорії «браконьєрство» в Законі сприяло б посиленню ефективності його дії, спрямованої на запобігання незаконного полювання та інших порушень у сфері мисливства.

Важливим, на нашу думку, є законодавче закріплення переважного права громадян на полювання в мисливських угіддях, наближених до місць їх постійного проживання, що могло б стати одним з критеріїв, необхідних для користувачів мисливських угідь при виконанні обов'язку щодо недопущення до полювання мисливців чисельністю, що перевищує пропускну спроможність цих угідь. Удосконалення потребує також ст. 22 Закону стосовно порядку надання в користування останніх. Законом не визначено й максимального строку надання мисливських угідь у користування, що є невиправданим і на практиці може сприяти зловживанням.

Передбачено переважне право на користування мисливськими угіддями для власників і постійних користувачів земельних ділянок, а також користувачів мисливських угідь, які продовжують строк користування ними. У той же час не регламентується порядок, за яким визначається суб'єкт, який має таке право, й не передбачено порядку надання мисливських угідь, якщо на це претендують декілька суб'єктів, які за Законом не мають на це переважного права. Доцільно, як видиться, законодавчо закріпити обов'язкове проведення конкурсу на отримання права користування такими угіддями з попе-

реднім оголошенням про це у за-
собах масової інформації й у ме-
режі Інтернет.

Однією з підстав припинення
цього права ст. 23 називає при-
пинення діяльності юридичних
осіб, яким надано в користуван-
ня мисливські угіддя. Зазначена
норма не узгоджується із цивіль-
ним законодавством, що регулює
порядок припинення юридичної
особи. Так, у ст. 104 ЦК України
передбачено припинення юри-
дичної особи, а не припинення її
діяльності. Разом із тим закон
окреслює шляхи припинення і
юридичної особи (злиття, при-
єднання, перетворення), які, з
нашого погляду, не обов'язково
повинні мати наслідком припи-
нення права користування мис-
ливськими угіддями, оскільки в
таких випадках до нової юридич-
ної особи переходять усе майно,
всі права й обов'язки попередньої
юридичної особи.

Законодавством взагалі не
передбачаються можливості на-
дання права користування мис-
ливськими угіддями фізичним
особам – підприємцям, що, гадає-
мо, є суттєвою прогалиною особ-
ливо в Законі, зважаючи на те, що
вони можуть бути власниками
або користувачами певних зе-

мельних ділянок.

В.Ю. Вовченко, М.О. Малева-
нова вважають, що причини, які
негативно впливають на ведіння
мисливського господарства, на-
самперед базуються на законо-
давчих земельних відносинах, за
якими власниками землі є юри-
дичні й фізичні особи, діяльність
яких пов'язана із сільським госпо-
дарством. Ці власники (пайщики)
практично не сприяють ведінню
господарства мисливського й у
більшості своїй практично пору-
шують Закон України «Про мис-
ливське господарство та полю-
вання» [2, с. 134-136]. Уникнути
такого негативного впливу мож-
ливо лише за умови створення
розширеної цілісної системи ре-
ламентування відносин мислив-
ства (правового режиму полю-
вання), яка забезпечить охорону
життя й здоров'я людей і тварин-
ного світу, окремий порядок ви-
никнення й виконання прав та
обов'язків учасників цих відносин,
оптимально поєднає інтереси
особи, суспільства й держави [5,
с. 200-203].

Наукове осмислення й законо-
давче закріплення окреслених про-
блем, на нашу думку, сприятиме
вдосконаленню правового регулю-
вання мисливства в Україні.

Список літератури: 1. Відомості Верховної Ради України. 2. Вовченко В.Ю., Домніч В.І., Малеванова М.О. Наукове підґрунтя реформування ведення мисливського господарства в Україні відповідно до Указу Президента «Про невідкладні заходи у сфері збереження, відтворення та раціонального використання мисливських тварин №837/2005 від 23 травня 2005 р.»

// Вісн. Запорізьк. нац. ун-ту: Юрид. науки. – Запоріжжя: ЗНУ, 2005. – С. 134-136. 3. *Волик М.П.* Правове регулювання полювання в Україні (на матеріалах південного регіону України): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. – О., 1997. – 23 с. 4. Конституція України: Науково-практичний коментар / *В.Б. Авер'янов, О.В. Батанов, Ю.В. Баулін та ін.* – Х.: Право; К.: Вид. дім «Ін Юре», 2003. – 808 с. 5. *Онищук О.О.* Адміністративно-правові аспекти режиму полювання в Україні // Адміністративне право і процес: шляхи вдосконалення законодавства і практики: 36. матер. наук.-практ. конф. (Київ, 22 груд. 2006 р.). – К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2006. – С. 200-203. 6. *Онищук О.О.* Тваринний світ як об'єкт адміністративно-правової охорони від браконьєрства // Держава і право: Юрид. і політ. науки. – Вип. 34. – К.: ІДП НАН України, 2006. – С. 222-227. 7. Офіційний вісник України. 8. *Тихий П.В.* Юридичні ознаки мисливства // Актуальні проблеми формування правової держави в Україні. (До 50-ї річниці Конвенції про захист прав людини та основних свобод): Тези доп. та наук. повід. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2000. – С. 89-91.

Надійшла до редакції 22.09.2008 р.